

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

Miroslav Válka, *Sociokulturní proměny vesnice. Moravský venkov na prahu třetího tisíciletí*

[Социокултурне промене села. Моравско сеоско подручје на прагу трећег миленијума]
Masarykova univerzita – Filozofická fakulta Ústav evropské etnologie, Brno, 2011, 1–224

Аутор књиге Мирослав Валка један је од водећих савремених етнолога у Чешкој Републици и доцент на Филозофском факултету Масариковог универзитета у Брну, где предаје на Институту европске етнологије. Како сâм аутор наглашава у *Уводу* (стр. 5–8) свог дела – село и његова култура увек су били у средишту етнолошких (етнографских) испитивања, а таква истраживања имају дугу традицију на Филозофском факултету Масариковог универзитета у Брну. У том смеру наставља рад савремени Институт европске етнологије овог универзитета, а један од плодова тога рада представља и ова књига. Она је усредсређена на „проблематику руралне популације у другој половини 20. столећа и почетком трећег миленијума”, а тај период означен је као преломни из три разлога: 1) ликвидирана је социјална категорија земљорадника који привређују на наслеђеном земљишту; 2) традиционална технологија земљорадње, преношена међугенерациском трансмисијом, замењена је модерном технологијом заснованом на експерименталним истраживањима научних институција; 3) културни узорци утемељени на хришћанској традицији, породичним односима и суседској

сарадњи и помоћи надограђени су новим узорима индивидуализованог

друштва. Стога аутор у својој студији истражује колико су се промењени друштвени услови одразили на свакодневни живот и културне активности на сеоском подручју у Моравској области Чешке Републике, посебно током радикалних промена друштвеног поретка 90-их година минулог и почетком овога столећа, односно трећег миленијума. С тим у вези аутор је поставио неколико темељних питања: 1) је ли дошло до обнове прекинутих традиција, или је тражен нови идентитет заснован на новим узорима; 2) како су се у животу села одразиле тенденције глобализације, које су ојачале по паду „гвоздене завесе”, а по укључивању чешке економије у међународно тржиште и европски легислативни оквир; 3) да ли је промена власничких односа на пољопривредном земљишту водила и обнови привређивања на наслеђеној родној грудии.

У зависности од овако постављених питања, аутор је конципирао структуру и садржај своје студије. Књига има пет основних делова, са следећим поднасловима, односно спецификованим ужим темама: I.

Друштвено-научно истраживање села – стр. 11–40 (*Етнографска истраживања задружног села. Етнологија и село у процесу трансформације. Аграрна проблематика у перспективи историографије. Рурална социологија. Антропологија и сеоско подручје. Сеоско подручје као тема социјално-еколошких наука*); II. *Сеоско подручје и насеља* – стр. 41–70 (*Промене руралног подручја. Вернакуларна архитектура и урбанизам. Модернизација стамбеног фонда после Другог светског рата. Животна средина и структура насеља. Сеоско подручје у процесу постсоцијалистичке трансформације*); III. *Промене аграрне производње* – стр. 71–92 (*Традиционална ситна пољопривредна производња. Колективизована пољопривреда. Нормализована крупна производња. Пољопривреда после трансформације. Неконвенционална пољопривредна производња. Сеоски туризам*); IV. *Социјална структура села* – стр. 93–114 (*Рурално друштво. Ликвидирање индивидуалног сеоског газдинства. Задругари. Фармери и агропредузетници. Људи из града: трамписисти, љубитељи природе и викендаши. Сеоско подручје као алтернатива*); V. *Друштвени живот села* – стр. 115–146 (*Аграрна традиција и њена трансформација. Цикличне годишње свечаности hody i dožínku. „Адвентни“ и божјићи обичаји. Друштвена димензија духовног живота. Ревитализација локалних и регионалних традиција*); VI. *Културни идентитет села* – стр. 147–172 (*Програм обнове сеоског подручја. Међун-ародна активност. Народна [lidová] култура у брзи државе. Од фолклора ка фолклоризму. Индивидуално и колективно*

историјско памћење). (стр. 173–174) аутор констатује да су се промене политичког система у бишој Чехословачкој одразиле на све области друштвеног живота, тако да је и социјалистичко село постало прошлост, а убрзо је (1990) дошло и до обнове локалне сапомуправе (поново успостављање јединица типа *obes*). Земљорадничке задруге трансформисале су се у власничка друштва, а поред тога обнављају се индивидуална пољопривредна газдинства. Промена социјалне структуре и професионалног састава села у социјалистичком раздобљу водила је каприхватању урбаних форми живота, али је ипак остала суштинска специфика сеоског живота. Данас се у тражењу идентитета село обраћа прошлости, те на тај начин долази до ревитализације друштвених и културних форми, које су својим коренима повезане с предсоцијалистичким селом и с ритуалима годишњег и привредног циклуса. Поред културних форми које произлазе из руралне традиције и локалних специфичности, у друштвеном животу села заживљавају и активности које су поникле на тлу савремене масовне културе.

Опсежна *Литература* (стр. 175–185) обухвата више од 180 библиографских јединица, претежно с територије бивше Чехословачке, односно – садашње Чешке и Словачке Републике. Веома је информативан и занимљив додатак на крају књиге, под насловом *Календар културно-друштвених активности моравског села* (стр. 191–222). Детаљно су описани традиционални, местимично обновљени, обичаји годишњег и привредног циклуса у разним местима Моравске области, пропра-

ћени илустративним фотографијама у боји. Цела књига доноси укупно 229 изванредних фотографија: 56 црно-белих (из старијег раздобља) и 173 у боји. На крају књиге дат је резиме на енглеском језику – *Summary* (стр. 223–224). Ова књига Мирослава Валке – који је иначе добро познат у круговима српских етнолога и балканолога – пружа непосредан и поуздан увид у драматичне социокултурне промене села и сеоског подручја у Моравској области Чешке Републике током

последњих шест-седам деценија, све до наших дана. Својом разуђеном информативношћу и сажетошћу исказа она у много чему има и енциклопедијски карактер, па ће српским корисницима послужити и као трајни приручник. Поред тога, књига је методо-лошки изузетно успешно конципирана, те и у том погледу може бити инспиративна нашим истраживачима проблематике руралне популације и традицијске културе.

Милош Луковић

Саборно гробље у Сентандреји. Прошлост и натписи

Приредили Наташа Вуловић, Марија Ђинђић, Владан Јовановић, Данијела Радоњић и Димитрије Е. Стефановић, Фотографије Иван Јакшић, Уредници академик Војислав Становчић, Димитрије Е. Стефановић, Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење друштвених наука, Музеј Српске православне епархије будимске, Институт за српски језик САНУ, ЈП „Службени гласник“, 2012, 546 стр. : илустр. : 30 x 21

Лета 2012. године из штампариие „Службеног гласника“ изашла је по многим параметрима значајна књига. Значајна, најпре, по својој садржини, предмету који обрађује, грађи коју доноси, по начину на који је грађа представљена и стављена на увид и коришћење заинтересованим савременицима, али и поколењима, и, најзад, по свом обиму, формату и квалитету ликовно-графичке опреме. Наиме, сам по себи изузетан је подухват приређивачког тима ове књиге да трагове вишевековног живота Срба у сентандрејској оази попише и остави за будућност. Конкретно речено, књигу *Саборно гробље у*

Сентандреји. Прошлост и натписи чине написи о историји овога гробља, а уједно Срба исељеника – Сентандрејаца, натписи на споменицима, и то филолошки пренети и са напоредо датим фотографијама споменика са тим натписима, регистарски представљена и обрађена садржина тих натписа, епитафски натписи у сентандрејским црквама и картографски прилози, којима нам се приближава просторни распоред анализираног терена. Све је то сложено на 546 страна неуобичајеног, албумског формата (30 x 21 cm), на кунстдрук хартији, са фотографијама у боји.